

<<Երևանի Լեռնի անվան N65 ավագ դպրոց>>

Ուսուցիչների պետական պարտադիր վերապատրաստման
դասընթաց 2023

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեման՝

Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն,
նախաձեռնություն և ստեղծագործական
ունակությունների զարգացումը
առարկայի դասավանդման ընթացքում

Հետազոտող ուսուցիչ՝

Գայանե Զաքարյան
Երևանի հ. 98 հիմնական դպրոց /ՊՈԱԿ/

Ղեկավար՝

Ելենա Զիլավյան

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն-----	2
Աշակերտների ինքնուրույնությունն իբրև անձի ձևավորման խթան-----	4
Աշակերտների ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման ձևերը-----	6
Եզրակացություն -----	17
Օգտագործված գրականություն -----	18

Ներածություն

Ժամանակակից մանկավարժության մեջ կրթության առաջնային արժեք ու նպատակ է հինքնուրույնության և ստեղծագործականության ձևավորումն ու զարգացումը, նախաձեռնողականություն, պատասխանատվության գիտակցում և սովորելու մշակույթ դաստիարակելը: Հենց այս որակներն են, որ օգնում են անձին հետագայում հինքնադրսևորվել կենսագործունեության ցանկացած ոլորտում: Աշակերտների մոտ հինքնուրույնության և ստեղծագործականության ձևավորումը կարող է ընթանալ բարձր մակարդակով միայն այն դեպքում, երբ աշակերտները կարողանում են նպատակ սահմանել, գտնել դրան հասնելու ուղիները, իրագործել այդ ուղիներն առանց կողմնակի օգնության:

Ամեն ինչ չէ, որ գրվում է դասագրքերում կամ հանձնարարվում ուսուցչի կողմից և յուրացվում ու ավարտվում գնահատականով: Խոսքն այս դեպքում վերաբերում է աշակերտների հինքնուրույն գործունեությանը: Աշակերտը պետք է գիտելիք ստանա, ոչ թե պատրաստի ձևով, այլ ձեռք բերի դրանք հինքնուրույնաբար՝ որոնողական, հետազոտական, համագործակցային աշխատանքի արդյունքում:

Տարրական դասարաններում սովորողների հինքնուրույնության զարգացման համար մեծ դեր ու նշանակություն ունի հինքնուրույն աշխատանքը: Ինքնուրույն է համարվում այն աշխատանքը, որի ընթացքում սովորողները պարզորոշ պատկերացնում են աշխատանքի նպատակը, դրա կատարման կարգը և կատարում են այն՝ առանց ուսուցչի անմիջական մասնակցության: Ինքնուրույն աշխատանքը դիտարկվում է որպես ուսուցման միջոց: Ուսուցման գործընթացում, կրտսեր դպրոցական տարիքից սկսած, սովորողներին անհրաժեշտ է սովորեցնել հինքնուրույն աշխատել: Եթե երեխաները դեռևս փոքր տարիքից սկսած սովորում են հինքնուրույն աշխատել, ապա այդ կարողությունը դառնում է նրանց սեփականությունն ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Հետազոտության նպատակն է՝

- հինքնուրույնության, նախաձեռնողականության և ստեղծագործական ունակությունների բացահայտում,
- ստեղծագործական կարողությունների բացահայտմանը և կատարելագործմանը ուղղված քայլերի վեր հանում:

Թեմայի արդիականությունը

Հետազոտական աշխատանքի արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ այսօր տեխնիկայի զարգացման շնորհիվ շատ մեծ է կրտսեր դպրոցականների ինքնուրույնության, նախաձեռնության և ստեղծագործ լինելու սոցիալական պահանջը, ինչպես նաև անհրաժեշտություն՝ օգտվելու ժամանակակից մանկավարժական տեխնոլոգիաներից, որոնք կօժանդակեն կրտսեր դպրոցականների ինքնուրույն հետազոտական կարողությունների զարգացմանը և կհարստացնեն կրտսեր դպրոցում ինքնուրույն գործունեության փորձը: Այս պայմաններում մանկավարժների առջև բավականին հստակ պահանջ է դրված աշակերտների մեջ սերմանել ինքնուրույնությունը, նոր գիտելիքներ ստանալու և դրանք մշակելու ունակությունը, ստեղծագործական մոտեցում ցուցաբերելու հատկությունը, տարբեր աղբյուրներից ստացված գիտելիքները մշակելու, վերլուծելու և դրանք առանձնահատուկ կերպով կիրառելու ձգտումը: Կարևոր խնդիր է նաև սովորեցնել երեխաներին ստեղծագործաբար մոտենալ առկա խնդիրներին: Որպեսզի աշակերտների մեջ ձևավորվեն այս բոլոր հատկանիշները, կարևոր է ուսուցչի դերը:

Աշակերտների ինքնուրույնությունն իբրև անձի ձևավորման խթան

Տարրական դասարաններում ինքնուրույն աշխատանքի անցկացումն ունի որոշակի առանձնահատկություններ: Ուսուցիչները հաճախ կիրառում են աշակերտների ակտիվությունը խթանող հնարներ, և համարում են, որ իրենք կազմակերպեցին ինքնուրույն աշխատանք: Անկասկած, այդ հնարների կիրառմամբ նրանք սովորեցնում են աշակերտներին ինքնուրույն աշխատել, բայց այն դեռ ինքնուրույն աշխատանք չէ:

Ի՞նչ են իրենցից ներկայացնում <<ինքնուրույնություն>> և <<ինքնուրույն աշխատանք>> արտահայտությունները: Ինքնուրույնությունը անհատի անձնային որակ է, իսկ ինքնուրույն աշխատանքը՝ ուսումնական աշխատանքի ձև: Ինքնուրույնության և ինքնուրույն աշխատանքի միջև գոյություն ունի սերտ կապ: Ինքնուրույն աշխատանքը մի կողմից արդեն ձեռք բերված ինքնուրույնության արտահայտումն է, մյուս կողմից՝ ինքնուրույնության զարգացմանը նպաստող միջոց: Այսինքն՝ ինքնուրույն աշխատանքը նպաստում է ինքնուրույնության ձևավորմանը՝ որպես անհատ որակ: Ինքնուրույն աշխատանքները զարգացնում են սովորողների տրամաբանությունը, ճանաչողությունն ու ակտիվությունը: Գիտելիքների յուրացման գործընթացն իրականացնող ճանաչողական կարողություններն ու հմտությունները զարգանում են ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում: Ինքնուրույնության բարձր մակարդակը մատնանշում է մարդու սեփական ուժերի հանդեպ վստահությունը, ինքնագիտակցության և հետևաբար, նաև հավակնությունների բավարար մակարդակի առկայությունը: Սակայն նման որակը դատարկ տեղում չի ձևավորվում: Հանրակրթական համակարգից պահանջվում է մշակել ինքնուրույնության կայացմանը սատարող ռազմավարություն և իրացնել այն ինչպես կրթության բովանդակությամբ ու գնահատման համակարգով, այնպես էլ ուսուցման տեխնոլոգիաներով: Ինքնուրույնության ձևավորման նախապայմանը ազատությունն է: Որպեսզի սովորողը ինքնուրույն ուսումնական գործունեություն ծավալի, նրան անհրաժեշտ է այդ հնարավորությունը տալ: Եթե երեխային սովորեցնում ենք պարտադրաբար, եթե նրան ուսումնական գործունեության ազատություն, սխալվելու և սեփական սխալների հիման վրա ճշմարիտ ճանապարհի դուրս գալու իրավունք չենք տալիս, երբեք նրանից ինքնուրույն մարդ չի ձևավորվի: Եթե երեխան շատ թե քիչ խելացի է՝ կարող է լավ կատարել հանձնարարություններ, իսկ անհա ստեղծագործաբար աշխատել,

խնդիր դնել, ծրագիր ու պլան կազմել և ինքնուրույն իրականացնել դրանք ի վիճակի չէ, ուրեմն՝ նա չունի ինքն իր հանդեպ այդ վստահությունը: Պարտադրանքը սպանում է մարդու մեջ աշխարհի հանդեպ ամեն մի հետքերություն: Չկա հետքերություն՝ չկա կայուն ուսումնական մոտիվացիա, որը հիմնարար գիտելիքներ ձեռք բերելու գլխավոր երաշխիքն է: Ինքնուրույնության գաղափարի համատեքստում ուսուցչի համար կարևոր խնդիր է դառնում ուսուցման գործընթացն աստիճանաբար ինքնուսուցման գործընթացի վերածելը: Ինքնուրույն ուսումնական աշխատանքներ լավագույնս կարելի է իրականացնել ուսուցման գործընթացը մասնակիորեն հետազոտական գործընթացի վերածելով: Ուսումնական աշխատանքները, որ կատարում է սովորողը դպրոցում կամ տանը, պետք է ունենան իրենց մեջ հետազոտական գործունեության տարրեր և այդօրինակ գործունեության չափաբաժինը կրթության յուրաքանչյուր հաջորդ աստիճանում համապատասխան չափով ավելանա: Ուսումնահետազոտական գործունեությունը ենթադրում է սովորողի ստեղծագործական ընդունակությունների արթնացում ու ակտիվացում: Ուսումնառությունը հետևողականորեն վերածելով ակտիվ ստեղծագործական աշխատանքի՝ հանրակրթական դպրոցը դրանով իսկ պայմաններ կստեղծի այսպես կոչված ստեղծագործ (կրեատիվ) անձի ձևավորման համար, ինչը բոլոր ժամանակներում (և մեր ժամանակներում՝ առավել ևս) համարվել ու համարվում է անձի ամենակարևոր որակը: Ստեղծագործական ակտիվության չափանիշներ կարող են համարվել ինտելեկտուալ նախաձեռնության դրսևորումը, օպտիմալ մոտիվացիայի առկայությունը, ստեղծագործական ընդունակությունների և կարողությունների զարգացման մակարդակը, ինքնուրույնության դրսևորումը և ուսումնախմբական գործունեության ինքնակազմակերպման ընդունակությունը: Մանկավարժները հաճախ առարկում են, թե երեխան հասունացած չէ ինքնուրույնության համար և իրեն նվիրած ազատությունը կարող է չարաշահել՝ մատնվել անգործության: Այստեղ ճշմարտության մի աննշան բաժին կա: Բայց դպրոցի խնդիրն էլ հենց օգնելն է աշակերտին՝ գիտակցել ազատության ու պատասխանատվության դիալեկտիկան: Անառարկելի ճշմարտություն է, որ ազատությունը սովորում են գնահատել ազատ ապրելու պայմաններում, մտածել, պրոբլեմներ հաղթահարել սովորում են դրանք լուծելով, ինքնուրույնության սովորում են նման գործունեություն իրականացնելով, ի վերջո՝ մտածել սովորում են մտածելով, ստեղծագործական գործունեության մեջ ներգրավվելով:

Աշակերտների ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման ձևերը

Փորձը ցույց է տալիս, որ՝

- Ճիշտ կազմակերպված ինքնուրույն աշխատանքը պարբերաբար անցկացնելով՝ սովորողներն առավել խորը և ճկուն գիտելիքներ են ձեռք բերում, քան ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքների հաղորդման դեպքում:

- Ըստ դիդակտիկական նպատակի և բովանդակության՝ տարատեսակ ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպումը նպաստում է սովորողների ճանաչողական և ստեղծագործական ունակությունների, մտածողության զարգացմանը:

- Ինքնուրույն աշխատանքի անցկացումն ըստ մանրամասն մշակված մեթոդիկայի՝ արագացնում է սովորողների գործնական կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը, իսկ այն իր հերթին դրականորեն է ազդում ճանաչողական կարողությունների և հմտությունների ձևավորման վրա:

- Ժամանակի ընթացքում դասերին ինքնուրույն աշխատանքի պարբերաբար կազմակերպման և տրված առարկայից տրվող տնային աշխատանքների բազմազան տեսակների հետ դրա համապատասխանեցման դեպքում մշակվում է ինքնուրույն աշխատելու հիմնարար կարողությունները: Վերը գրվածից պարզ է դառնում, թե որքան մեծ նշանակություն ունի ինքնուրույն աշխատանքը կրտսեր դպրոցականների ուսուցման գործընթացում: Ինչպես ցույց են տվել ուսումնասիրությունները՝ սովորողների ինքնուրույն աշխատանքն ունի որոշակի կառուցվածք: Այն իր մեջ ներառում է 7 հիմնական փուլեր.

1. **կազմակերպչական** .Սա երեխաների աշխատանքային միջավայրի նախապատրաստումն է:

2. **Բառարանների, հուշաթերթիկների բաշխում**, որոնք անհրաժեշտ կլինեն աշխատանքի ընթացքում: Աշխատանքային միջավայրի նախապատրաստումը կարևորագույն պայման է արդյունավետ ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման համար:

3. **Նախապատրաստական**. Այս փուլում ուսուցիչը սովորեցնում է կամ մեկ անգամ ևս հիշեցնում է երեխաներին հանգիստ նստել, չխանգարել իր ընկերներին, պահպանել լռություն և կարգուկանոն, ուշադիր աշխատել, ինքնասուզում կատարել և այն ամենը, ինչը կապահովի աշխատանքի արդյունավետությունը:

4. **Կողմնորոշիչ**. Այս փուլում ուսուցիչը սովորեցնում է առաջադրանքի բովանդակությունը: Նա, ստանալով առաջադրանք, ընթերցում կամ վերընթերցում է պայմանը, դիտարկում է առարկան

կամ գծագիրը, ընթերցում է տեքստը և այլն: Այս փուլի ընթացքում սովորողն իմաստավորում է առաջադրանքը, առանձնացնում է, թե ինչ է տրված, թե ինչ պետք է իմանալ կամ կատարել, ինչպիսի գիտելիքներ և գործողություններ են պահանջվում աշխատանքի կատարման համար: Երեխաները ծանոթանում են հուշաթերթիկի բովանդակությանը: Բացի դրանից, այս փուլում ուսուցիչը կարող է բաշխել աշխատանքի պլանը: Պլանը կարելի է գրառել նաև գրատախտակին: Գրատախտակին փակցվում է նաև թեմայի շուրջ մշակված պատասառները, սխեմաները և այլն: Այս փուլում ձևավորվում է ուսումնական աշխատանք ծավալելու կարևորագույն կարողություններից մեկը՝ աշխատանքի համար կարևոր նյութեր ընտրելու կարողությունը:

5. Հիմնական փուլ. Այս փուլում կատարվում է ինքնուրույն աշխատանքը:

6. Ամփոփիչ փուլ. Այս փուլում կատարվում է անդրադարձ: Ուսուցիչը գնահատում է, քննարկում է, վերլուծում ամբողջ դասարանի աշխատանքի ընթացքը, արդյունքները:

7. Ստուգիչ փուլ. որի ընթացքում աշակերտը, կատարելով առաջադրանքը, ինքն իր սեփական նախաձեռնությամբ ստուգում է իր աշխատանքը և գնահատում այն, այսինքն՝ իրականացնում է ինքնաստուգում և ինքնավերահսկում:

Կազմակերպելով սովորողների ինքնուրույն աշխատանքը՝ ուսուցիչը պետք է կարողանա պատասխանել հետևյալ հարցերին.

- Տվյալ ուսումնական նյութի ուսումնական գործընթացի ո՞ր փուլում է նպատակահարմար կազմակերպել ինքնուրույն աշխատանքը:

- Ինքնուրույն աշխատանքի ի՞նչ տիպ է անհրաժեշտ ընտրել և կիրառել գիտելիքների յուրացման սվյալ փուլում:

Ինքնուրույն գործունեության կազմակերպումն ու անցկացումը պահանջում է հատուկ մոտեցում: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է մանրամասն մշակել դասի պլանը, որոշել ինքնուրույն աշխատանքի տեղը դասի ընթացքում, բովանդակությունը, դրա կազմակերպման ձևերն ու մեթոդները: Միայն այս դեպքում ինքնուրույն աշխատանքը արդյունավետ կընթանա: Ընդ որում՝ մանկավարժը պետք է նախատեսի աշխատանքի բարդության մակարդակը, ծավալը, հնարավոր սխալները, դժվարությունները, որոնք կարող են ծագել երեխաների մոտ այդ աշխատանքի կատարման ընթացքում: Ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման ընթացքում անհրաժեշտ է մտորել նաև սովորողներին ցուցաբերվող օգնության և ստուգման ձևերի մասին:

Հատկապես տարրական դասարաններում ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման

նպատակով անհրաժեշտ է կիրառել բազմազան մեթոդական երաշխավորություններ, հուշաթերթիկներ: Դրանք նպաստում են արագ յուրացնել գործողությունների որոշակի հաջորդականություն կատարելու և սեփական գործունեությունը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ կարողությունները: Ինքնուրույն աշխատելու կարողությունները մշակվում են նպատակաուղղված վարժությունների և աստիճանաբար բարդացող առաջադրանքների միջոցով: Մինչ ինքնուրույն աշխատանքի համար առաջադրանքներ տալը, այդ առաջադրանքների տեսակները յուրացվում են նախապես ուսուցչի հետ միասին կատարվող աշխատանքների միջոցով: Այնուհետև առաջադրանքների այս կամ այն մասը կատարում են աշակերտները, և, վերջապես, նրանք հնարավորություն են ստանում ամբողջ առաջադրանքը կատարել ինքնուրույն: Ուսուցիչը պետք է որոշի առաջադրանքների տեսակը, դրա տեղը դասի ընթացքում, բացատրի նպատակը և կատարման քայլերի հաջորդականությունը, հետևի սովորողների աշխատանքին՝ անհրաժեշտության դեպքում ցուցաբերելով օգնություն առանձին աշակերտներին: Աշխատանքի ստուգումը ևս կատարվում է ուսուցչի ղեկավարությամբ: Վերջինս արդյունքների քննարկմանը մասնակից է դարձնում ամբողջ դասարանին: Դիտարկենք, թե ինքնուրույն աշխատանքի ի՞նչ տեսակներ կարելի է կիրառել տարրական դասարաններում:

Ինքնուրույն աշխատանքի հիմնական տեսակները կարելի է դասակարգել ըստ մի քանի հատկանիշների, որոնք միևնույն ինքնուրույն աշխատանքը բնութագրում են տարբեր տեսանկյուններից: Ինքնուրույն աշխատանքի տեսակները ներկայացնենք հետևյալ կերպ՝

I Ինքնուրույն աշխատանքի դասակարգման հատկանիշներ՝ ըստ ուսումնական նպատակների

1. Հիմնարար գիտելիքների կրկնության և նոր նյութի ընկալմանը նախապատրաստող
2. Նոր նյութի ուսումնասիրությանը նպաստող
3. Գիտելիքները համակարգող
4. Որոշակի կարողություններ զարգացնող
5. Ստուգող, վերահսկող

II Ըստ ճանաչողական գործունեության բնույթի

1. Ըստ տրված նմուշի (օրինակ՝ գրել տառեր, թվեր, սոսնձել տուփ և այլն), այսինքն՝ աշխատանքներ, որոնք առավելապես հիմնված են ընդօրինակման վրա: Այսպիսի աշխատանքների կատարման ընթացքում աշակերտների ինքնուրույն գործողությունները

սահմանափակվում են պարզ վերարտադրման միջոցով՝ ըստ նմուշի կրկնելով գործողությունները: Այնուամենայնիվ, այսպիսի աշխատանքների դերը բավականին մեծ է:

2. Կառուցողական, որոնք ստեղծագործական մոտեցում են պահանջում: Ընդորում կամ ցույց են տալիս առարկան, որի շուրջ պետք է աշխատել, կամ էլ նշում են հարցը, թեման, որը պետք է բացահայտեն: Օրինակ՝ պատրաստել որևէ խաղալիք, հորինել շարադրություն որևէ թեմայով և այլն: Սովորողներին ներկայացնում է նշանակալի ազատություն, ինքնուրույնություն ինչպես բովանդակության որոշման, այնպես էլ աշխատանքի հնարների ընտրության մեջ: Կառուցողական ինքնուրույն աշխատանքները սովորեցնում են վերլուծել իրադարձությունները, երևույթները, փաստերը, ձևավորում են ճանաչողական գործունեության հնարները և մեթոդները, պայմաններ են ստեղծում դպրոցականների մտավոր ակտիվության զարգացման համար: Այս տիպի ինքնուրույն աշխատանքները հիմք են ձևավորում աշակերտի ստեղծագործական գործունեության հետագա զարգացման համար:

3. Ստեղծագործական-հետազոտական, որոնք երեխաների ինքնուրույն գործունեության գազաթնակետն են հանդիսանում: Դրանք ստեղծագործող անձի ձևավորման արդյունավետ միջոցներից են: Ստեղծագործական բնույթի ինքնուրույն աշխատանքները հնարավորություն են ընձեռնում աշակերտներին ձեռք բերել իրենց համար սկզբունքորեն նոր գիտելիքներ:

III Ըստ կազմակերպման ձևի

1. Ընդհանուր (ճակատային), երբ բոլոր սովորողները կատարում են միևնույն աշխատանքը:

2. Խմբային, երբ սովորողների տարբեր խմբեր աշխատում են տարբեր առաջադրանքների վրա:

3. Անհատական, երբ սովորողներից յուրաքանչյուրն աշխատում է հատուկ առաջադրանքների վրա:

IV Ըստ ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում դիդակտիկ նյութերի

կիրառության

1. Աշխատանք դասագրքով, տեղեկատու գրականության շուրջ (բառարաններ, հանրագիտարաններ և այլն):

Տարրական դասարաններում մեծ տեղ է հատկացվում գրքի, գեղարվեստական տեքստի, նկարազարդման շուրջ կատարվող ինքնուրույն աշխատանքին: Գրքի շուրջ ինքնուրույն աշխատելու կարողությունը սովորելուն նպաստող ամենակարևոր կարողություններից է: Գրքի

շուրջ աշխատելու անկարողության պատճառով ուսումնական աշխատանքն աշակերտի համար դառնում է տանջալի աշխատանք: Գրքի շուրջ աշխատելու կարողությունների զարգացումն իրականացվում է բոլոր առարկաների դասերի ընթացքում:

2.Շարադրություններ ըստ հենակետային բառերի, նկարների շուրջ և այլն:

3.Դիտումներ և գործնական աշխատանքներ: Դիտումների համար որպես դիտարկվող առարկաներ կարող են լինել շրջապատող առարկաները և երևույթները: Սովորողները հաշվում են, չափում, ստեղծում: Նրանք դիտարկում են առարկաները և երևույթները անմիջականորեն բնության մեջ, անցկացնում են փորձեր՝ կատարելով գործնական աշխատանքներ: Դիտարկումների, փորձերի, գործնական և լաբորատոր աշխատանքների հետ կապված ինքնուրույն աշխատանքները ունեն շատ մեծ նշանակություն, քանի որ նպաստում են աշակերտների դիտողականության, հետազոտական կարողությունների և հմտությունների զարգացմանը:

4.Աշխատանք բաշխիչ նյութերի կիրառման

5.Գրաֆիկական աշխատանքներ

6.Ինքնուրույն աշխատանքներ, որոնք կախված են դիդակտիկ նյութերի ստեղծման հետ: Սովորողները պատրաստում են ինքնաշեն գրքեր, <<Ես և շրջակա աշխարհը>>առարկայի ալբոմներ, զանազան թեմաներով քարտեր և այլն:

V Ըստ կատարման տեղի

1. Դասարանում

2.Արտադասարանական կամ արտադպրոցական ուսումնական միջոցառումների ժամանակ

3. Տանը

Իսկ ի՞նչ ծավալով և ի՞նչ բնույթի առաջադրանքներ են անհրաժեշտ առաջադրել ինքնուրույն կատարելու համար: Այսպես.

1. Առաջադրանքների ծավալը պլանավորելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել սովորողների աշխատանքի տեմպը: Ժամանակը ճիշտ կազմակերպելու լիարժեք պետք է նախապես կատարել ինքնուրույն աշխատանքի համար պլանավորված առաջադրանքը: Այդ դեպքում առաջադրանքի կատարման համար ուսուցչի կողմից ծախսված ժամանակը անհրաժեշտ է բազմապատկել երեքով, հենց հատկապես այդքան թույլ է անհրաժեշտ առաջադրանքի կատարման համար: Առաջադրանքի կատարման ընթացքում ուսուցիչը կարող է

հասկանալ, թե ինչ տարբեր կարող են արգելակել կամ արագացնել սովորողների աշխատանքը:

2. Սովորողների ինքնուրույն ուսումնական գործունեության համար նախատեսված առաջադրանքների բնույթը անհրաժեշտ է աստիճանաբար բարձրացնել:

3. Առաջադրանքները պետք է ընտրել այնպես, որ նպաստեն դրանց նկատմամբ հետաքրքրության զարգացմանը:

4. Սովորաբար աշակերտները ոչ միաժամանակ են ավարտում ինքնուրույն աշխատանքը: Ինքնուրույն աշխատանքների համար առաջադրանքներ ընտրելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների յուրացման գործընթացում սովորողներից պահանջվում է տարբեր ժամանակահատված: Այդ պատճառով նպատակահարմար է նախապես պատրաստել առաջադրանքներ, լրացուցիչ առաջադրանքներ արագ աշխատող աշակերտների համար:

5. Դժվար է ընտրել այնպիսի առաջադրանքներ, որոնք համապատասխանում են բոլոր աշակերտների ներուժին: Եթե առաջադրվում է պարզ, միատիպ վարժություններ, օրինակ՝ բազմապատկման կամ բաժանման, ապա առաջադրանքների տարբերակումը կարգավորվում է ծավալով: Առավել դժվար է, օրինակ ընտրել յուրաքանչյուր աշակերտի ներուժի համապատասխան առաջադրանքներ: Այդ պատճառով նպատակահարմար է առաջադրել տարբերակված առաջադրանքներ՝ հաշվի առնելով սովորողների առանձին խմբերի ներուժը:

Սակայն պետք է նշել, որ ըստ բարդության աստիճանի տարբեր առաջադրանքներ ընտրելը բավականին բարդ է: Ընտրել հեշտ առաջադրանք, որը համապատասխանում է թույլ աշակերտի ներուժին, դժվար չէ: Բայց այստեղ մի մեծ վտանգ է թաքնված: Եթե թույլ կարողություններ ունեցող աշակերտը դասից դաս անընդհատ դյուրին աշխատանք կատարի նույն պահանջով, ապա այդպես կարող ենք խորացնել նրա զարգացման հետ կապված խնդիրները: Այդ պատճառով այդպիսի սովորողների համար ճանաչողական առաջադրանքների ընտրության ընթացքում ուսուցիչն իր առջև նպատակ է դնում: Սկզբում աշխատանքում ներառել պարզ առաջադրանքներ, ապա աստիճանաբար յուրացման համար ներմուծել առավել բարդ նյութեր:

6. Ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսված առաջադրանքները ցանկալի է, որ աշակերտներից պահանջեն կամային ջանքեր:

7. Ինքնուրույն աշխատանքի համար ցանկալի է առաջադրել այնպիսի առաջադրանքներ,

որոնց կատարման համար կպահանջվի գիտելիքների կիրառում նոր իրավիճակում: Միայն այդ դեպքում ինքնուրույն աշխատանքը կնպաստի սովորողների ճանաչողական ունակությունների ձևավորմանը և նախաձեռնողականության դրսևորմանը:

8. Ցանկալի է, որ ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսվող առաջադրանքները հետաքրքրեն սովորողներին:

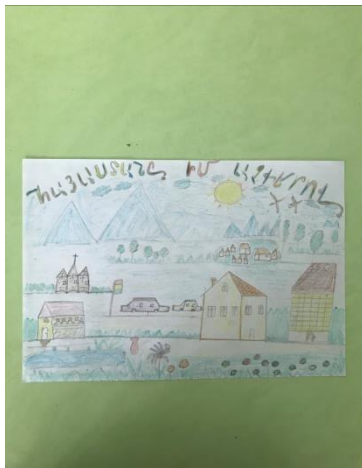
9. Առաջադրանքների բովանդակությունը պետք է մատչելի լինի աշակերտին, հենված լինի երեխաների կենսափորձի վրա, բայց միևնույն ժամանակ գտնվի նրանց զարգացման <<մերձակագոտում>>, պարունակի որոշակի դժվարություն, որը երեխան կարող է հաղթահարել:

10. Յուրաքանչյուր թեմայի շուրջ առաջադրանքների ընտրության ընթացքում պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել հասկացության բոլոր հասկանիշների բազմակողմանիորեն ամրապնդմանը, հստակ առանձնացնել այն կարողություններն ու հմտությունները, որոնք անհրաժեշտ է ձևավորել և ամրապնդել: Պատահականության բացառումը նպաստում է դասի արդյունավետության բարձրացմանը:

11. Առաջադրանքների համակարգը պետք է կազմակերպել փուլ առ փուլ: Անհրաժեշտ է սկսել տիպային առաջադրանքներից, մանրամասն բացատրել դրանց լուծման մեթոդները: Ընդորում աշակերտներին պետք է առաջարկել գործողություններ կատարել ըստ օրինակի: Այնուհետև անհրաժեշտ է առաջադրել նույնատիպ առաջադրանքներ: Հետո կարելի է առաջարկել առաջադրանքներ՝ չափազանց համառոտ հրահանգտալով: Վերջին փուլում անհրաժեշտ է առաջարկել առաջադրանքներ՝ ամբողջովին ինքնուրույն կատարման համար: Այս փուլում նպատակահարմար է սովորողներին առաջարկել ստեղծագործական բնույթի առաջադրանքներ:

Ինքնուրույն գործունեության զարգացմանը նպաստում են նաև հետազոտական աշխատանքները: Ես իմ դասարաններում հաճախակի եմ կազմակերպում այդպիսի աշխատանքներ: Երբորդ դասարանում <<Ինքնուրույն ընթերցանություն>> դասից մենք ուսումնասիրեցինք <<Գրադարանում>> թեման, ծանոթացանք գրքի կառուցվածքին: Այցելեցինք <<Խնկո-Ապոլ>> անվան ազգային մանկական գրադարան, գրադարանավարուհին զրուցեց աշակերտների հետ, ծանոթացրեց գրադարանից օգտվելու կանոններին: Հաջորդը <<Մեր հայրենիքը>> թեման էր: Թեման անցնելուց հետո աշակերտներին հանձնարարեցի գործնական աշխատանք <<Հայաստանը իմ աչքերով>> թեմայով: Ես աշակերտներին զգուշացրեցի, որ իրենց միայն թեմայի վերնագիրն եմ տալու, իսկ թե իրենք ինչ աշխատանք և ինչպես կներկայացնեն, դա

իրենք պետք է որոշեն: Դասարանը բաժանեցի երեք խմբի: Աշակերտներից մեկը հարցրեց, թե կարելի է տրված վերնագրով գիրք կազմել, քանի որ իրենք արդեն գիտեն, թե ինչ կառուցվածք ունի գիրքը: Ես և մնացած աշակերտները հավանություն տվեցինք այդ առաջարկությանը: Աշխատանքը կատարելու համար տրվեց մեկ շաբաթ ժամանակ: Երեխաները շատ ոգևորված ընտրեցին իրենց փոքրիկ խմբերում ղեկավարներ, աշխատանքը բաժանեցին այնպես, որ բոլոր աշակերտներն էլ աշխատեն ըստ իրենց ընդունակությունների: Տրված ժամանակահատվածում աշակերտներն ինքնուրույն փնտրեցին, գտան վերնագրին համապատասխան տարբեր նյութեր, իրենք սստեղծագործեցին, նկարեցին, կազմեցին գեղեցիկ, փոքրիկ գրքեր համապատասխան կառուցվածքով: Հաջորդ դասին հրավիրեցի տնօրենության ներկայացուցիչներին: Աշակերտներն իրենց փոքրիկ խմբերով առանձին-առանձին ներկայացրեցին իրենց կատարած աշխատանքները: Ե՛վ ես, և՛ տնօրենության ներկայացուցիչներն աշակերտների կատարած աշխատանքներից գոհ էինք: Աշակերտներն էլ ավելի ուրախ էին, քանի որ այդ աշխատանքները կատարել էին ինքնուրույն, առանց մեծի միջամտության: Ներկայացնում եմ վերոնշյալ աշխատանքներից նկարներ:

Դասի ավարտին աշակերտների համար պատրաստել էի հարցաթերթիկ: Ստորև ներկայացնում եմ այդ հարցաթերթիկը և աշակերտների պատասխանները գրաֆիկներով:

Հարցաթերթիկ աշակերտների համար

1. Ձեզ դո՞ւր է գալիս, երբ դասի ժամանակ կազմակերպվում են ինքնուրույն աշխատանքներ:

- Այո
- Ոչ

2. Ինքնուրույն աշխատանքների ո՞ր ձևն է ձեզ դուր գալիս:

- Երբ դուք եք ստեղծագործում
- Երբ դասընկերների հետ կատարում եք խմբային աշխատանք
- Երբ աշխատանքը կատարում եք միայն դուք

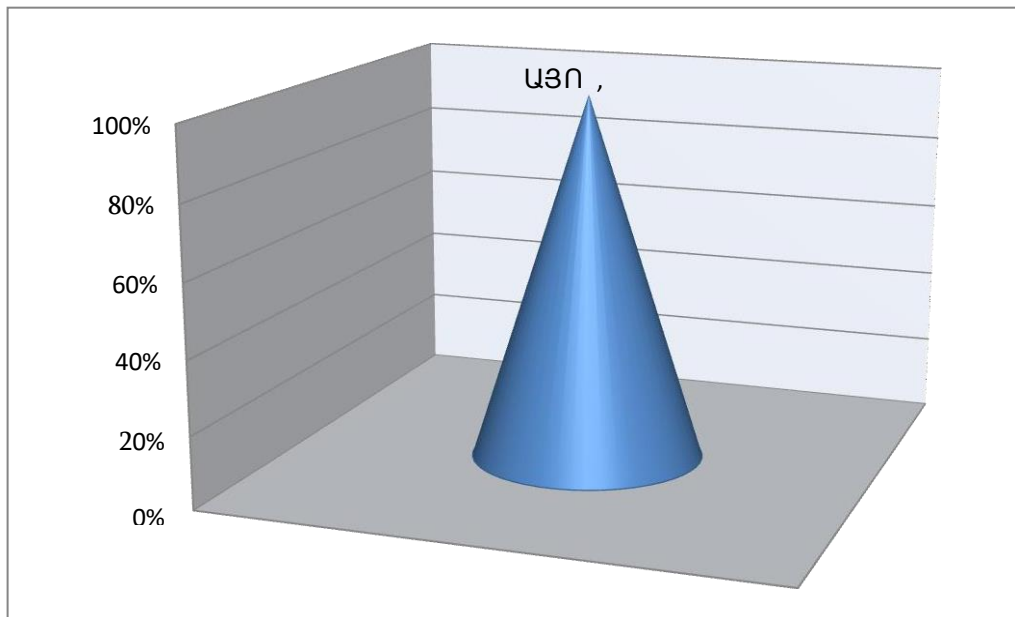
3. Ո՞ր ինքնուրույն աշխատանքն է ավելի հետաքրքիրում ձեզ:

- Երբ ունենում եմ իմ դերը աշխատանքում
- Երբ ակտիվ մասնակից եմ դառնում
- Երբ կիրառում եմ գիտելիքներս և ավելացնում
- Երբ ցուցադրում եմ յուրօրինակ մոտեցում

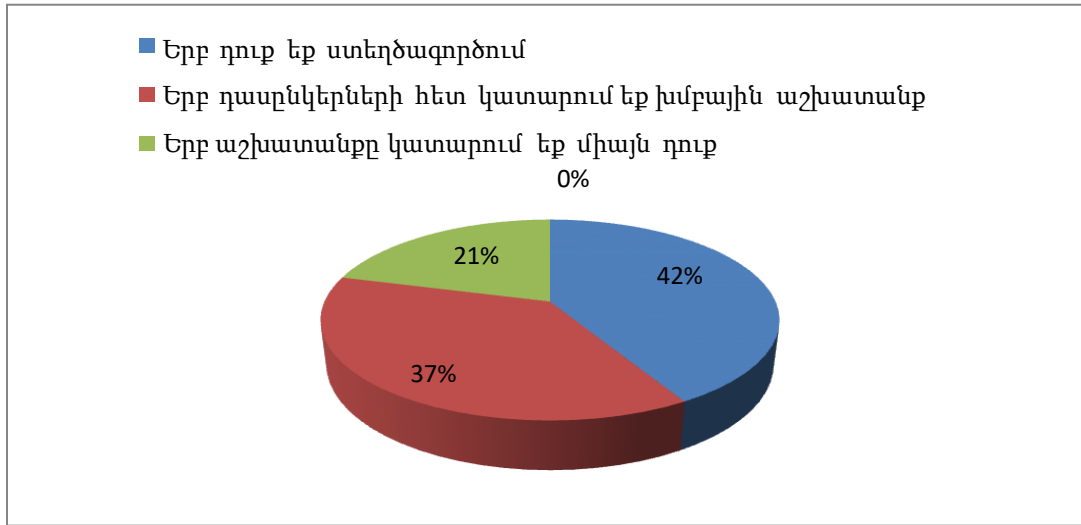
4. Եղե՞լ են դեպքեր, երբ ինքնուրույն աշխատանքները ձեզ դուր չեն եկել:

- Երբ սխալ եմ կատարում աշխատանքը:
- Երբ օգնության կարիք եմ ունեննում:
- Երբ անարդար եմ:
- Երբ դժվարանում եմ ինքնուրույն աշխատել:

Առաջին հարցին աշակերտների 100% պատասխանել է <<այո>>:

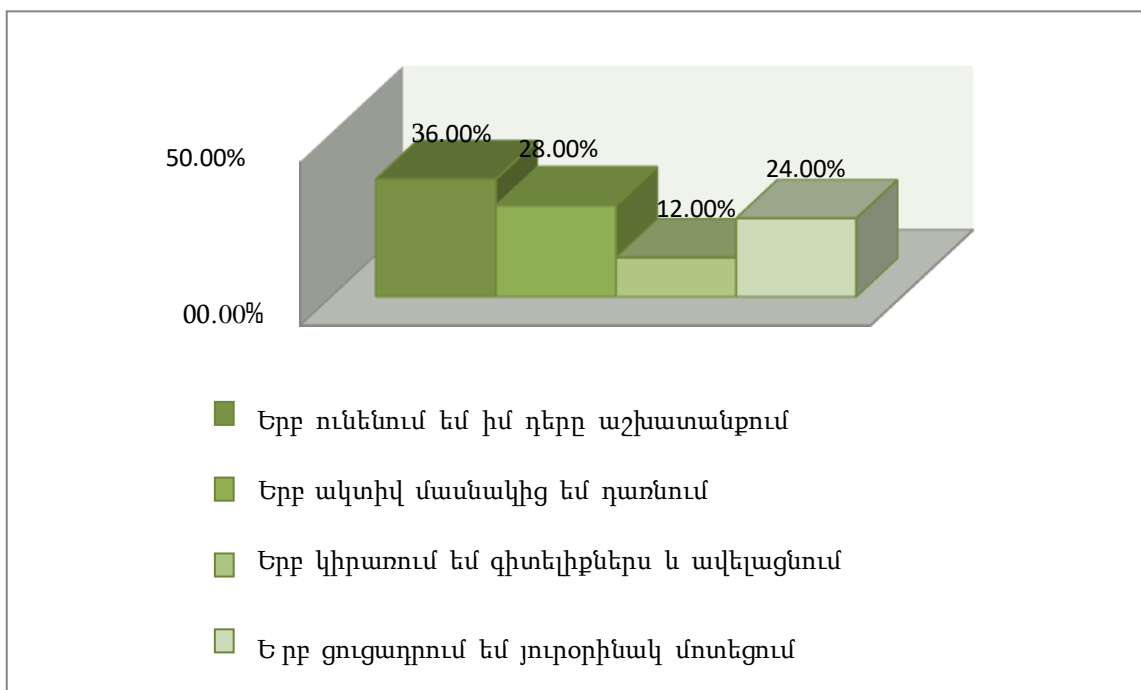

Երկրորդ հարցին աշակերտների 42% պատասխանել է երբ իրենք են ստեղծագործում, 37%՝ երբ դասընկերների հետ կատարում են խմբային աշխատանք, 21%՝ երբ աշխատանքը կատարում են միայն իրենք:

Երրորդ հարցին աշակերտները պատասխանել են հետևյալ կերպ.

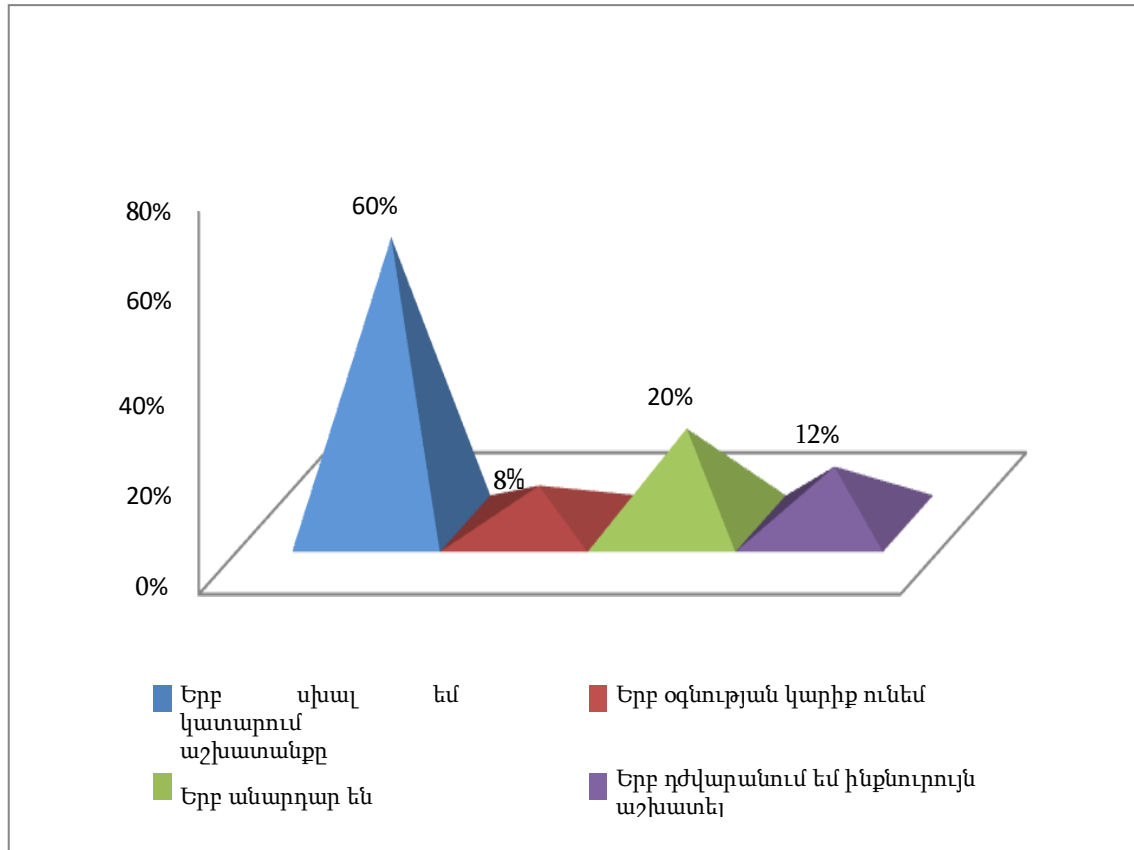
- Երբ ունենում եմ իմ դերը աշխատանքում-36%
- Երբ ակտիվ մասնակից եմ դառնում-28%
- Երբ կիրառում եմ գիտելիքներս և ավելացնում-12%
- Երբ ցուցադրում եմ յուրօրինակ մոտեցում-24%

Չորրորդ հարցին աշակերտները տվել են հետևյալ պատասխանները.

- Երբ սխալ եմ կատարում աշխատանքը-60%
- Երբ օգնության կարիք եմ ունենում-8%
- Երբ անարդար եմ-20%
- Երբ դժվարանում եմ ինքնուրույն աշխատել-12%

Աշակերտների հարցաթերթիկների վերլուծությունից պարզ դարձավ, որ աշակերտների մեծ մասին դուր է գալիս ստեղծագործական խմբային աշխատանքները, որոնց կիրառման ժամանակ երեխաները իրենք են ինքնուրույն ստեղծագործում: Նրանք բերկրանքի զգացում են ապրում, երբ ինքնուրույն են հաղթահարում աշխատանքը:

Եզրակացություն

Իմ աշխատանքային փորձը ցույց է տվել, որ աշակերտներն ավելի մեծ սիրով են կատարում այն աշխատանքները, որոնք իրենց հոգեհարազատ են: Նրանք սիրում են, երբ իրենք ազատ են իրենց ընտրության և գործողությունների մեջ: Այստեղ ուղղակի ուսուցիչը պետք է կարողանա ստեղծել առողջ միջավայր, որտեղ աշակերտները միմյանց կօգնեն, իրար կարծիք հաշվի կառնեն: Այդպիսի աշխատանքների հիմքը պետք է դրվի դեռևս առաջին դասարանից: Աշակերտը պետք է համոզված լինի, որ ինքը կարող է միայնակ կատարել իրեն տրված հանձնարարությունը: Հակառակ դեպքում նա կվախենա ինքնուրույն աշխատելուց և կստիպի ծնողին կամ ուսուցչին, որ իրեն ուղղություն տան, թե ինչպես կատարի տրված աշխատանքը: Այդպիսի աշակերտները նույնիսկ մեծ տարիքում գուրկ են լինում ինքնուրույն գործունեություն իրականացնելուց: Այսպիսով յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է կարևորի աշակերտի ինքնուրույն գործունեությունը և նպաստի այդ գործունեության զարգացմանը՝ սկսած առաջին դասարանից: Ուսուցիչը պետք է նաև համատեղ աշխատանք կազմակերպի ծնողների հետ, որ նրանք էլ տանը նպաստեն երեխայի ինքնուրույն գործունեության զարգացմանը՝ վստահելով երեխաներին, որովհետև երեխաները միշտ էլ կարող են կատարել մեր պատկերացրածից ավելին, որովհետև նրանք են մեր վաղվա քաղաքացիները, մեր երկիրը պահողները:

Ուսուցման գործընթացի կազմակերպման նոր ձևերի և ուսուցման նոր մեթոդների որոնումներում պետք է որպես ուղենիշ ունենանք այս հիմնական արժեքները. Ուսուցման տեխնոլոգիան կամ կիրառվող մեթոդները լավագույնն են, եթե նպաստում են մարդու ինքնուրույնության ձևավորմանը, հիմնարար գիտելիքների ձեռք բերմանն ու ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը:

Օգտագործված գրականություն

1. Կ. Թորոսյան, Կ. Չիբուխյան, Մ. Մանուկյան, Մեթոդական աշխատանքը դպրոցում, ձեռնարկ, <<Զանգակ>> հրատարակչություն, 2014թ.
2. Կ. Թորոսյան, Ա. Բալայան, Կ. Չիբուխյան, Մայրենիի դասերի պլանավորումը, <<Զանգակ>> հրատարակչություն, 2016թ.
3. Յու. Ա. Ամիրջանյան <<Մանկավարժություն>>
4. Կ. Թորոսյան, Կ. Չիբուխյան, 50 հարց ու պատասխան տարրական դասարանների ուսուցիչների համար: Մաս I, <<Զանգակ>> հրատարակչություն, 2013թ.
5. Նախաշավիղ 2.2017
6. Համացանցային գրականություն <<Վիքիպեդիա՝ ազատ հանրագիտարան>>